

Büntetőpolitika

GYÖRY CSABA

A lakosságszám arányában a legnagyobb börtönnépeség az egész világon, közel ötven kiszabott és huszonöt végrehajtott halálbüntetés évente, évi 100 ezer ténylegesen életfogytig tartó szabadságvesztés. Ezek adatok nem totalitárius vagy autoriter államokból, Észak-Koreából vagy Kínából származnak, hanem az egyik legrégebb alkotmányos demokráciából, az Egyesült Államokból.

Bár az ország a börtönnépeség és a szankciórendszer szigorúsága miatt máig alaposan kilóg a joguralomra épülő demokráciák sorából, sok más jogterülethez és szakpolitikához hasonlóan az amerikai büntetőjognak és büntetőpolitikának is nagy hatása volt más országok, így Magyarország vonatkozó területeinek fejlődésére. Ez a hatás nem csak jogintézmények és szakpolitikai megoldások átvételében mutatkozott meg, hanem a bűnözéssel és a büntetőpolitikával kapcsolatos beszédmódok alakulásában is.

Ahhoz, hogy e hatásokat elemezzük, szükséges, hogy röviden ismertessük az amerikai büntetőpolitika sajátosságait, s azt, milyen tényezők játszottak szerepet a jelenlegi helyzet kialakulásában. Mindezek előtt viszont fontos tisztázni: valójában nem létezik olyan, hogy *az* amerikai büntetőpolitika. Az Egyesült Államokban ugyanis a büntető jogalkotás elsősorban tagállami hatáskör, így tulajdonképpen ötvenféle büntetőpolitika van, amelyek nagy változatosságot mutatnak. Ráadásul a szövetségi jogban is van büntetőjog, de ennek a gyakorlati jelentősége – egy-két területet, például a drogbűncselekményeket kivéve – kisebb, mivel az összes büntetőeljárásnak csak egy elhanyagolható töredéke zajlik a szövetségi bírósági rendszerben. Annak ellenére azonban, hogy vannak olyan tagállami büntetőpolitikák, amelyek kifejezetten ellenpontnak számítanak, mégiscsak kirajzolódik egy összkép, ami az amerikai büntetőpolitiká(ka)t sajátossá teszi.

A büntetőpolitika az Egyesült Államokban – pillanatfelvétel

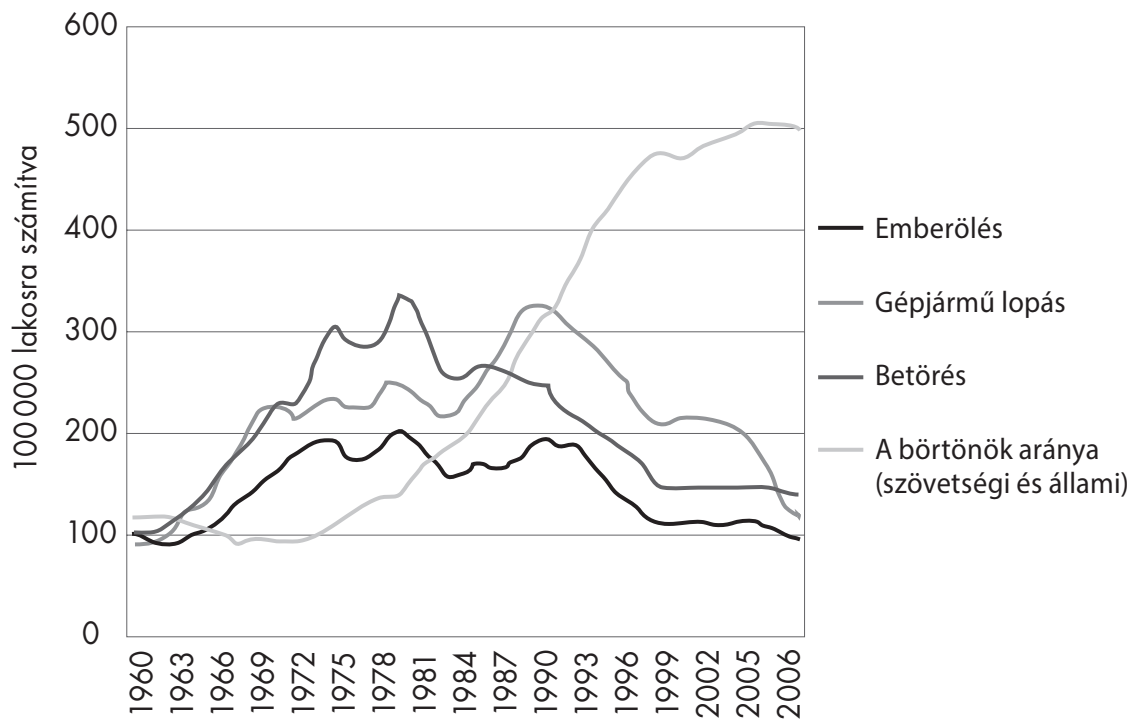
A bebörtönzési ráta az Egyesült Államokban a legmagasabb *az egész világon*: 100 ezer lakosra 655 bebörtönzött jut. Ezzel az USA olyan országokat is megelőz, mint El Salvador (607), Türkmenisztán (558), Kuba (508), Brazília (378), Oroszország (375), Fehéroroszország (343) vagy Törökország (318). Az európai átlagos bebörtönzési ráta 108, és az a legmagasabb börtönnépességgel rendelkező EU-s országokban, Csehországban és Lengyelországban sem éri el a 200-at (a magyar érték 2016-ban 180 volt).*

A magas amerikai börtönnépesség a bűnözés növekvő számával sem magyarázható, mivel az elmúlt három évtizedben *folyamatosan csökkenő bűnözés* mellett egyre *több* kerültek börtönbe. Ugyan a hatvanas évektől a nyolcvanas évek végéig valóban folyamatosan emelkedtek a bűnözési mutatók az Egyesült Államokban, a kilencvenes évek elejétől újra csökken a bűncselekmények száma, mára újra elérve az 1960-as évekbeli relatíve alacsony szintet. A börtönnépesség mégis nő (lásd *1. ábra*).

A rendkívül magas börtönnépességre a szankciórendszer(ek) szigorúsága a magyarázat. A szankciók általánosan sokat szigorodtak az elmúlt évtizedekben, így többek között a szabadságvesztés büntetés egyre inkább túlsúlyba került a szankciórendszeren belül. Ennek átlagos hossza is nőtt, többek között a kötelező minimum szabadságvesztés (mandatory minimum sentences) bevezetése és folyamatos emelése miatt. A statisztikák szerint az ügyészség sokkal több bűncselekmény esetében javasol szabadságvesztést, mint korábban.

Szintén hozzájárulnak a növekvő börtönnépességhez a nemzetközi összehasonlításban kiugróan magas szabadságvesztés szankciók a droggal kapcsolatos bűncselekményekért a szövetségi és sok tagállami büntetőjogban. A szövetségi börtönökben raboskodók közel

* Council of Europe Annual Statistics 2018.

1. ábra. Börtönépesség és a bűncselekmények száma az Egyesült Államokban (tagállami és szövetségi) 1960–2010. Forrás: National Research Council. 2014. *The Growth of Incarceration in the United States: Exploring Causes and Consequences*. Washington DC.

Jelmagyarázat: Homicide: emberölés; motor vehicle theft: gépjármű-lopás; burglary: betöréses lopás; imprisonment rate: bebörtönzési ráta.

fele droggal összefüggő bűncselekményért ül. Szintén növeli a börtönépességet a feltételes szabadlábra helyezés lehetőségét szigorító, vagy azt kizáró intézmények elterjedése, illetve a pártfogó felügyelet alatti szabálysértések sokkal szigorúbb szankcionálása. Ide tartozik a hátralévő szabadságvesztés letöltésének automatikussá tétele is a feltételes szabadság szabályainak legapróbb megsértése esetén.

Folyamatosan emelkedik a ténylegesen életfogytig tartó (*life without parole*) szabadságvesztések száma: ezek mennyisége már 1992-ben is 12 453 volt, 2012-re pedig elérte a 49 081-et. Ez a szám nem foglalja magában a formálisan nem, de a gyakorlatban tényleges életfogytiglani büntetéseket (virtual life): ezeknek a becsült száma

2012-ben 44 311 volt.* Ez azt jelenti, hogy csak 2012-ben közel 100 ezer olyan elítélt került a büntetés-végrehajtás rendszerébe, aki soha nem fogja elhagyni azt. Jelentős részük drogbűncselekmények miatt került börtönbe, tehát jó eséllyel fiatal elkövető.

Mindez az afroamerikai és latinó lakosságot sokkal nagyobb mértékben érinti, mint a fehéreket. A fehérek között a börtönnépeség 100 lakosra vetítve „csak” 465 fő (bár ez nemzetközi összehasonlításban nagyon magasnak számít), miközben 100 ezer latinóból 1091, afroamerikaiból pedig 2724 van börtönben. A fiatalok között ez az arány még magasabb: 2001-ben minden nyolcadik 25 és 29 év közötti fiatal börtönben volt.** A statisztika szerint ugyanazon (drog) bűncselekményekért az afroamerikaiak 13 százalékal súlyosabb szabadságvesztést kapnak, és annak ellenére, hogy a statisztika szerint nem használnak gyakrabban drogot, mint a fehérek, sokkal nagyobb arányban tartóztatják le őket droghasználat miatt (Floyd et al., 2010).

Míg a halálbüntetés az elmúlt fél évtizedben teljesen eltűnt a liberális demokráciák jogrendszeréből, az Egyesült Államokban sok tagállami büntetőjogban létezik (ahogy a szövetségi jogban is), és nem is csak névlegesen szerepel a büntető szankciók között (ahogy több országban, így Oroszországban is), hanem ténylegesen használják. Ugyan a kivégzések száma csökkent az elmúlt évtizedekben, az Egyesült Államok (25 fő kivégzésével) még így is hetedik a rangsorban Kína (több mint 1000), Irán (253), Szaúd-Arábia (149), Vietnám (85), Irak (52) és Egyiptom (43) után.***

A büntetőpolitikai fordulat okai

Az amerikai fejlődésben a legmeglepőbb talán az, hogy nem hosszú távú fejlődés eredményeképpen szakadt el az európai trendektől,

* Ez alatt azokat a szankciókat értjük, melyek esetében formálisan ugyan fennáll a feltételes szabadságra helyezés lehetősége, de annak legkorábbi törvényes időpontja miatt az biztosan nem fog az elítélt életében bekövetkezni.

** The Continuing Impact of Us. v. Booker. Report. US Sentencing Commission.

*** Amnesty International Global Death Penalty Report, 2018.

hanem egy alig néhány évtizede lezajlott büntetőpolitikai fordulat következtében.

A hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején az Egyesült Államok bebörtönzési rátája nem tért el az európai átlagtól, a kiszabható szabadságvesztések nem volt kirívóan súlyosak. A Legfelsőbb Bíróság 1972-ben alkotmányellenesnek nyilvánította* a halálbüntetést, ám ezt a döntést négy évvel később a bíróság felülbírálta.**

A fordulathoz sokféle tényező együttes hatása vezetett. A második világháború után kiépülő jóléti állam intézményrendszere a bűnözést annak társadalmi okai felől közelítette meg. E társadalmi problémákat szakpolitikai, elsősorban szociálpolitikai eszközökkel látta kezelhetőnek, s így olyan büntető igazságszolgáltatási és büntetés-végrehajtási intézmények egész tárházát építette ki, amelyek a megtorlás elvére épülő szabadságvesztés helyett a segítségre és a rehabilitációra helyezték a hangsúlyt. A rehabilitációra és reintegrációra épülő büntetőpolitika ellenére azonban a bűnözés folyamatosan emelkedett. Ez viszont a büntetőpolitikai intézményrendszert sérülékennyé tette a hatvanas-hetvenes években megjelenő, a háború utáni baloldali-jobboldali „jóléti konszenzust” felmondó új jobboldali politikával szemben, ami az Egyesült Államokban leginkább Richard Nixon nevéhez fűződik. Ez a fajta jobboldali politika, ami a középosztálybeli átlagamerikainak a „hatvannyolcas” ellenkultúrával, a faji integrációval, a nemi egyenlőtlenségek csökkenésével és általában a gyors társadalmi változásokkal szembeni ellenérzéseire épült, a hangos kisebbséggel a hagyományos családmodellben élő, dolgozó „csendes többséget” állította szembe.

Megjegyzendő, hogy Nixon konzervativizmusa pragmatikus volt, nem jellemezte a jóléti állammal szembeni általános, ideologikus averzió. Az egészségbiztosítási rendszerrel vagy más, a középosztály által is igénybe vett jóléti intézményekkel összehasonlítva azonban a jóléti büntetőpolitika legitimációja kifejezetten alacsony volt. A nő-

* Furman v. Georgia, 408 U.S. 238 (1972)

** Gregg v. Georgia, 428 U.S. 153 (1976)

vekvő bűnözés ezt a legitimációt tovább gyengítette. Mindez a jóléti büntetőpolitika intézményeit az új jobboldali politika egyik legfőbb céltáblájává tette. Kritikusai szerint a jóléti büntetőpolitikai rezsim sokba került, ráadásul hatékony sem volt. A morális felháborodás amiatt, hogy a keményen dolgozó, törvénytisztelő polgár adóját recesszió idején is a munkakerülő, bűnözői életmódot folytatók rehabilitációjára költik, jól illett a „csendes többséget” megcélzó retorikába. Mindezen túl a bűnözéssel szembeni kemény fellépés, – ami aránytalanul nagy mértékben érintette az afroamerikai népességet, Nixon úgynevezett „déli stratégiájában” is fontos szerepet játszott.

A nagyvárosok – jelentős részben feketék lakta – belső kerületeiben tapasztalható magas bűnözés és droghasználat elleni kemény fellépés alkalmas volt kódoltan rasszista üzenetek megformálására („dog-whistle politics”). Ez pedig lehetőséget teremtett az egyébként hagyományosan demokrata déli államok szegregációt támogató választóinak megszólítására a republikánusok hagyományos északkeleti bázisát potenciálisan elidegenítő, nyíltan rasszista nyelv használata nélkül. Ennek legnyilvánvalóbb példája a Nixon által meghirdetett, és mindkét párthoz tartozó utódjai által folytatott „háború a drog ellen” (War on Drugs), ami a korábbi elvonásra és rehabilitációra építő drogpolitikát drákói szabadságvesztéseket előirányzó, szinte háborús, katonai rendészeti stratégiával operáló megközelítéssel váltotta fel.

Mindez egy olyan dinamikát indított el, ami máig meghatározó az amerikai büntetőpolitikában. Az egyszerű, érthető, a morális, megtorlást hangsúlyozó üzenet a bűnözéssel szembeni kemény fellépés a választók körében is népszerűnek tűnt. A kemény, „law and order” (törvény és rend) büntetőpolitika melletti kiállás a konzervatív politikusok szakmai és ideológiai hitelességének mércéjévé vált. Egyfajta „szigorítási licit” alakult ki a konzervatív oldalon, ami a gyakorlatban lehetetlenné – vagy csak komoly politikai ár megfizetése mellett tette lehetővé –, hogy a folyamatos szigorításból visszalépés történjen. A kriminológiában ezt a jelenséget nevezik „büntető populizmusnak”: ez arra a helyzetre utal, amelyben a politikusok

elvesztik az uralmat az általuk gerjesztett diskurzus felett, és arra kényszerülnek, hogy igazodjanak ahhoz (Pratt, 2005).

Ezt a hatást több faktor is erősítette. Az egyik a nyilvánvalóan növekvő bűnözés volt. Mivel ez aránytalanul nagy mértékben koncentráldott földrajzilag behatárolható gócpontokra, a nagyvárosok belső kerületeire, a bűnözést a választók egyre nagyobb része számára tette láthatóvá, hiszen az amerikai túlnyomó többsége nagyvárosok agglomerációjában él. Egy másik tényező, hogy a Carter-adminisztráció jelentette megszakítástól (1976-1980) eltekintve a Republikánus Párt volt hatalmon Nixon 1969-es hivatalba lépésétől Bill Clinton 1992-es győzelméig, és ezen időszak jelentős része alatt a tagállami törvényhozásokban is republikánus többség uralkodott. Ez azzal járt, hogy a republikánusoknak sokkal több lehetőségük volt a büntetőpolitika alakítására. Ugyanakkor, az Obama-adminisztráció idejéig a demokrata párti politikusok gyakran magukévá tették a szigorú büntetőpolitikai elveket. A legutolsó szigorítási hullám a szövetségi büntetőjogban Bill Clinton nevéhez fűződik, a szigorú büntetőpolitika központi elemét képezte jobb- és baloldali elemeket egyaránt tartalmazó „progresszív” politikájának.

A szigorítási trend harmadik faktora az amerikai alkotmányos, illetve politikai intézményrendszer sajátosságaiban rejlik. Az amerikai közigazgatás nemzetközi összehasonlításban kifejezetten átpolitizált, mind szövetségi, mind tagállami szinten. Relatív független, szakmai szempontokat is mérlegelő közigazgatás nélkül a hirtelen politikai impulzusok sokkal nagyobb arányban fordítódnak le konkrét szakpolitikai intézkedésekre. A büntetőpolitika területén ilyen impulzusokat indíthatnak a súlyosabb bűncselekmények által keltett morális pánikok, melyek a döntéshozókat gyors szigorításra készíthetik anélkül, hogy mérlegelnék ennek hosszú távú következményeit.

Jó példa erre az 1986-ban bevezetett* úgynevezett „100-to-1” szabály, amely szerint százszor annyi kokain (500 g) mint crack kokain

* Anti-Drug Abuse Act of 1986

(5 g) kell az előírt minimum szabadságvesztés kötelező alkalmazásához (ezen értékek alatt a bírónak van mérlegelési joga). Az úgynevezett „crack-kokain járványra” válaszul szánt, nyilvánvalóan igazságtalan* intézkedésnek a negatív hatásai szinte azonnal nyilvánvalóvá váltak, visszavonására mégis egészen 2010-ig kellett várni.

A tagállami büntetőpolitikákból a legjelentősebb példa az először Kaliforniában bevezetett három csapás törvény, ami azt írja elő, hogy a visszaeső bűnelkövetőt a harmadik bűnelkövetés után kötelezően életfogytig tartó szabadságvesztésre kell ítélni (akkor is, ha mindháromszor kisebb súlyú bűncselekményt, például kis értékű bolti lopást követ el). Szintén Kaliforniából terjedt el a feltételes szabadságra helyezés magatartási szabályainak szigorítása: bármilyen kis súlyú szabálysértés, akár gyorsajtás vagy bliccelés miatt is kötelezően letöltendővé vált a fennmaradt szabadságvesztés. Mindez azért is járt komoly hatással a börtönnépeségre, mert a folyamatos szankció-szigorításoknak sokáig azért nem volt látható hatása, mert a feltételes szabadság lehetősége megmaradt.** Innen aztán a szigorítási spirál az „átlátható büntetés-kiszabáshoz” (truth in sentencing) vezetett. Ez azokat a szövetségi és tagállami intézkedéseket jelölte, amelyek a feltételes szabadságot korlátozták vagy kizárták, könnyen megismerhetővé téve a tényleges szankciót.

Az Egyesült Államokban ráadásul nem csak a közigazgatás átpolitizált, hanem az igazságszolgáltatás is. Az élethosszig tartó mandátummal rendelkező szövetségi bírakat az elnök nevezi ki a szenátusi többség jóváhagyásával. Bár konkrét ügyekre való befolyást ez nem jelent a mindenkori politikai többség részéről, egyfajta ideológiai érzékenység biztosítását viszont igen. Még ennél is szokatlanabb európai szemmel, hogy sok tagállamban a helyi ügyésze-

* A crack a kokain olcsóbb formája, használói pedig a legszegényebb rétegek közül kerültek ki, miközben a kokain a jómódúak drogja maradt.

** Ez azt jelenti, hogy hiába kap valaki szigorúbb büntetést (pl. 15 évtől életfogytig tartó szabadságvesztést), a feltételes szabadság megengedő szabályai miatt 5-6 év után is szabadlábra kerülhetett.

ket és bírakat is az állampolgárok választják, így azoknak szabályos kampányt kell folytatniuk, hogy elnyerjék a választók bizalmát. Ezek a választások ráadásul lobbiszervezetek által könnyen befolyásolhatók: a kampányok nem kerülnek sokba, a szigorú büntetőpolitikai nézetek pedig népszerűek a választók körében.* A konzervatív érdekcsoportok beavatkozása a helyi bírói és ügyészi kampányokba sok tagállam esetében komoly szerepet játszik a börtönnépeség növekedésében és fenntartásában.

Az amerikai büntetőpolitika globalizálódása

E rövid és nagyon vázlatos áttekintés alapján is látható, hogy az elmúlt néhány évtizedben lezajlott büntetőpolitikai fordulat sajátos, az amerikai jogi és politikai intézményrendszerben rejlő okokra vezethető vissza. Az amerikai állapotok szerencsére a jogállamra épülő alkotmányos demokráciák között speciálisnak számítanak, de az amerikai büntetőpolitika nemzetközi hatása ennek ellenére két területen is kifejezetten jelentős.

Az egyik ilyen terület az intézmények átvétele. Ez elsősorban az olyan szimbolikus, laikusok számára is érthető jogintézmények átültetésében mutatkozik meg, mint a három csapás és a tényleges életfogytiglan büntetések. Ennél fontosabb azonban a büntetőpolitikával kapcsolatos beszédmódok átvétele. Az amerikai példa nyilvánvalóvá tette ugyanis, hogy a szigorú büntetőpolitika népszerű a választók körében, ráadásul – a szakpolitikák közül szinte egyedülálló módon – nem jár egyetlen választói csoport érdeksérelmével sem, mivel a bűnelkövetők vagy a jelenlegi és volt elítéltek nyilván nem képeznek választói érdekcsoportot. Az ilyesféle politikai üzenetek morális töltetűek és érthetőek minden választói csoport számára. Egy-egy komolyabb bűncselekmény alkalmat kínál a politikusoknak, hogy gyors szigorító intézkedéssel reagálva aktivitást

* Tanulmánykötetünkben a lobbizásról Hajdu Nóra, a kampányfinanszírozásról Szilágyi Emese írása szól részletesen.

mutathassanak. Ez megnehezíti a hosszabb távú tervezést és a szakmai diskurzusokat.

Mindezek mögött azonban egy fundamentális elmozdulás is történik: a megtorlásra és elrettentésre épülő beszédmód elszakad a bűnözés empirikus tapasztalatától. Az eredendően morális diskurzusban irrelevánssá válik, mely intézkedések képesek ténylegesen hatékonyan csökkenteni a bűnözést, Ráadásul ez a beszédmód ma már nem csak a politikai jobboldal sajátja. A szigorú büntetőpolitika sok európai országban, így például Nagy-Britanniában a kilencvenes években hatalomra jutó harmadik utas szociáldemokrata kormányok politikájának szintén fontos építőeleme volt. Ez még akkor is igaz, ha más elemekkel ellensúlyozni próbálták („tough on crime, tough on the causes of crime” – szigorú fellépés a bűnözés, szigorú fellépés a bűnözés okai ellen, szólt a Blair-kormány szlogenje).

Eközben az Egyesült Államokban mutatkozni kezdtek a repedések a büntetőpolitikai intézményrendszeren. Ennek egyik oka a büntető igazságszolgáltatás és büntetés-végrehajtás csillagászati költsége. Kalifornia 2016-ban több mint 12 milliárd dollárt költött a büntetés-végrehajtás intézményrendszerére, ami az állami kormányzat éves költségvetésének 9 százalékát tette ki.* Emiatt a büntetőpolitikai intézményeket a konzervatív mozgalmon belül is egyre élesebb kritikák illetik, elsősorban a fiskális konzervatívok részéről. Ez olyan, a politikai törésvonalakon átívelő koalíciót eredményezett, ami hosszú idő óta először tette lehetővé a viszonylag érzelemmentes vitát a börtönnépességről.

Amerikai büntetőpolitikai diskurzusok és intézmények Magyarországon

Az amerikai hatás Magyarországon is megmutatkozik, mind az intézmények átvételében, mind a diskurzusokban. A helyzet ugyan-

* Has the rate of California's prison spending nearly tripled since 1970? *politi-
fact.com*

akkor sajátos: a büntető szankciórendszer nemzetközi összehasonlításban a volt szocialista országokban, így Magyarországon is kifejezetten szigorú (Tonry, 2005). E rendszerben a szabadságvesztés dominál, a kiszabható szankciók pedig magasak. Ez a szocializmus öröksége, aminek a lebontására a rendszerváltás után sem vállalkozott egyik kormány sem. Mindez nyilván azzal is összefüggött, hogy a rendszerváltást követően itthon is jelentős mértékben nőtt a bűnözés, érezhetően romlott a közbiztonság, és ezzel együtt nőtt a bűnözéstől való félelem. Ez viszont azt jelentette, hogy Magyarországon csak a már eleve drákói szabályokon lehetett szigorítani.

Ennek ellensúlyaként az Alkotmánybíróság az „alkotmányos büntetőjog” koncepciójának kidolgozásával határt szabott a büntetőpolitikának. Az Alkotmánybíróságnak, és nem a törvényhozónak köszönhető például a halálbüntetés eltávolítása a magyar jogrendszerből. Az alkotmányos és emberi jogi diskurzus sokáig azért is töltött be meghatározó szerepet a büntető igazságszolgáltatással és a büntetőpolitikával kapcsolatos diskurzusokban, mert a magyar (és kelet-európai) kontextusban sokáig nehéz volt szigorú szankciókról, az elítéltek jogait korlátozó, a bírók döntési szabadságát behatároló intézményekről beszélni úgy, hogy ahhoz ne kapcsolódjanak a szocialista diktatúra negatív konnotációi.

Az első koherens konzervatív büntetőpolitikai csomag, amely tudatosan alkalmazta a megtorlásra építő, moralizáló beszédmódot, az első Fidesz-kormányval jelent meg Magyarországon. Ez egyrészt általános szigorítást jelentett a büntetéskiszabási szabályokban, másrészt egy amerikai eredetű jogintézmény átültetését a magyar jogba: a tényleges életfogytiglanét (vagyis azt, amikor az ítélő bíró dönt arról, hogy az elítéltsé soha nem helyezhető feltételesen szabadlábra). Ennek az alkalmazási köre azonban viszonylag szűk maradt, és csak a legsúlyosabb élet elleni bűncselekményekre korlátozódott.

Ennél sokkal több embert érintett az 1998-2002 közötti kormány drogpolitikája. A „war on drugs” retorikájának visszhangjaként jelentősen szigorította a drogfogyasztás és -kereskedelm büntetési

tételeit, valamint korlátozta az elterelés lehetőségét.* A büntetőpolitika azonban mindezzel együtt sem vált az első Orbán-kormány központi szakpolitikájává.

Az amerikai hatások a baloldal hatalomra kerülésével sem tűntek el. A Gyurcsány-kormány bevezetett egy átfogó büntetőpolitikai reformot, ami eltávolította a magyar büntetőjogból a Fidesz-kormány több szimbolikus intézkedését, és újra kitágította az elterelés lehetőségeit a drogbűncselekmények esetén. Ugyanakkor – tulajdonképpen igazodva a kortárs harmadik utas kormányok büntetőpolitikai elképzeléseihez – a szocializmusból örökölt, hagyományosan szigorú büntetési tételek átfogó enyhítésére nem vállalkozott. Ennél is fontosabb, hogy a legegységesebben amerikai hatást mutató büntetőpolitikai intézmény, a három csapás bevezetése Magyarországon a Bajnai-kormány nevéhez fűződik. Igaz, lényegesen korlátozottabb formában érvényesült, mint a kaliforniai eredeti verzió, ugyanis csak súlyos személy elleni erőszakos bűncselekmények és néhány más hasonlóan súlyos bűncselekmény elkövetésekor volt alkalmazható (és ezek következményeként szigorúbb szankciót vagy életfogytiglani szabadságvesztést jelentett).

A második Orbán-kormány folytatta a korábban megkezdett irányt. Újra bevezette a baloldali kormányok által eltávolított intézményeket, és általános szigorítást hajtott végre a büntetőjogi szankciórendszerben. A büntetőpolitikai narratívának pedig úgy tűnik, mintha nagyobb szerepe volna a kormányzati kommunikációban, mint korábban. Lehetséges ugyanakkor, hogy ennek háttérben részben az állt, hogy a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága több döntésben is a magyar állam ellenében döntött (a bíróság az egyik döntésében a tényleges életfogytiglant,** egy másikban a bör-

* Ez azt jelenti, hogy az ügyészség lényegében eltekint a vádemeléstől, ha az elkövető elvonókúrán vesz részt, és az sikeresen teljesíti is.

** László Magyar v. Hungary (73593/10)

tönállapotokat és a börtönök túltöltöttségét találta emberi jogokba ütközőnek*), így a büntetőpolitikai intézmények védelme összekapcsolódott a szuverenitást védelmező kormányzati retorikával.

Összegzés

A 2019-es magyar helyzet sok hasonlóságot mutat az amerikaival, még ha messze nem is annyira extrém: szigorú büntetőpolitikánk van, emiatt csökkenő bűnözés mellett folyamatosan nő a börtönnéesség. Jelenleg annak sem látszanak a jelei, hogy az ellenzéki pártok a büntetőpolitikát kívánnák szimbolikus szakpolitikai területté emelni, hogy ott a kormány politikájával szemben ellenkonceptiókat fogalmazzanak meg.

Márpedig ez azt jelenti, hogy még akkor is, ha a bűnözés trendjei nem változnak, vagyis tovább csökken a bűnözés, és a bíróságok büntetéskiszabási gyakorlatában sem következik be lényeges változás, a büntetőjog reformja nélkül a börtönnéesség továbbra is nőni fog. A bűnözés esetleges növekedése esetén ez a folyamat felgyorsulna. Fennál tehát a veszély, hogy ugyanaz a folyamat, amely az Egyesült Államokban zajlott az elmúlt néhány évtizedben, nálunk is beindul, és nem lesz politikai szereplő, amelynek érdeke lenne megállítani.

* Varga and others v. Hungary (14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, and 64586/13)